

Kulturmiljø
Landskab
Tema
Tid
Emne

Møns Klint som udflugtsmål
Kyst og Nor
Rekreation
1880-i dag
Udflugtsmål, lystanlæg og feriekolonier

Kulturmiljøets hovedtræk

Kulturmiljøets hovedtræk er det varierede landskab, der består af Klinten, Klinteskoven, Huno-, Aborre- og Geddesø samt Jydelejet. Herudover de kulturhistoriske seværdigheder, fx gravhøje, borgbanke, oldtidsagre og plantehaver, og desuden den rekreative brug af disse landskabelige og kulturhistoriske forhold - eksemplificeret i overnatningsstederne, vandrerrhjemmet Hunosøgård og Hotel Store Klint.

Sammenhæng med:

Liselund, feriekolonien Søvang, Høvblege, Mandemarke Bakker

Bevaringstilstand:

Landskabets pleje og bevarelse varetages via fredninger for Klintens og Jydelejets vedkommende, og begge dele er godt bevaret. Området omkring det kommende Geo-center er dog præget af anlægsarbejderne.

Bevaringstilstanden for de kulturhistoriske seværdigheder i skoven varierer. Gravhøjene er generelt ikke fritaget for træer, hvilket vanskeliggør oplevelsen af dem. Samme forhold gælder for Timmesøbjerg, der dog ved sin mægtige størrelse har visuel gennemslagskraft. Oldtidsagrene er yderst vanskelige at aflæse på grund af blade og planteopvækst.

Nåleskov vokser flere steder og ændrer skovens lysåbne karakter og den visuelle forbindelse mellem fx oldtidshøjene.

Hotel Store Klint er bevaret i sin oprindelige bygningsform, bortset fra tag og kviste, der blev ombygget i 1980, hvor også husets indre blev renoveret under medvirken af Skov- og Naturstyrelsen. Hotel Store Klints ydre bevaringstilstand i dag er rimelig; en istandsættelse forventes foretaget i forbindelse med den nye brug. I samme anledning vil hotellets indre gennemgå en del ombygninger.

Vandrerrhjemmet er rimeligt bevaret bygningsteknisk, mens det i henhold til originalitet i højere grad afspejler tidernes øgede behov end den autentiske bygningsform.

Hestepensionen står velbevaret, selv om den egentlig har haft en anden placering og brug som pavillon ved søen. Den gamle pavillons struktur ses stadig. Gavlen står intakt, ligesom facaden mod syd daterer sig tilbage til traktørpavillonen.

Nogle af husene under Klintholm, i kanten af skoven, står velbevarede med deres stiltræk og materialer intakt, mens andre har mistet samme ved (for) gennemgribende istandsættelse.

Bærende bevaringsværdier:

De bærende landskabelige bevaringsværdier er: Jydelejet og dets særlige overdrevsflora. Klinten og de mange udkigspunkter. Klinteskoven, hvor samspillet mellem landskab og forhistorie fremhæves, fx de mange haver og indelukker, som skoven er inddelt i og afspejles i de mange diger og stednavnene. Herudover de mange gravhøje, der hyppigt er grupperede og præger oplevelsen af skoven, fx Skriverhøj, som udgør en stor samling gravhøje, der synes at ligge i ring, sporene af oldtidsagrene samt Timmesøbjerg, som er borgbanke fra 1100-tallet.

Disse kulturhistoriske værdier knytter sig til kulturmiljøets bærende bevaringsværdier i fortællingen om den organiserede turisme med aktivitets-, overnatnings- og bospisningsmuligheder - eksemplificeret i vandrerhjemmet, Hunosøgård, og den tidligere pavillon, nu hestepension, samt bomhusene ved indgangen til skoven og Hotel Store Klint.

Afgrænsning:

Kulturmiljøet har en landskabelig afgrænsning. I nord og vest afgrænses kulturmiljøet af det smalle skovstykke omkring Hunosø. Fra dette skovstykkets sydvestlige del følges et markskel over til Plantehavernes nordlige del, der visuelt afgrænser campingpladsen, som dermed indbefattes i sin nuværende udstrækning (juli 2006). Herefter følges skovens vestgrænse og i syd afgrænser Busene ejerlavsgrense og i øst kysten.

Sårbarhed:

Klintonrådet er omfattet af Fredningen af 1983.

Skovdigerne er sårbare overfor manglende vedligehold. Det bevarede stisystem er sårbart overfor omlægninger og sløjfning. Skoven er sårbar overfor omdannelse af løvskov til nåleskov, beplantning af de små agre, overdrev og andre lysåbninger i skoven, der skaber variation og udsigtspunkter i skoven.

Bomhusene har mistet deres funktion og er af den grund sårbare overfor nedrivning, eller hvis fx vejen skal udvides.

I dag opleves campingpladsen som et farverigt indslag i naturoplevelsen – underlagt landskabets former og beplantning. Denne balance er sårbar overfor en udvidelse af campingpladsen og ligesom klintonrådet som helhed er sårbart over for yderligere udbygning af turismeanlæg.

Jydelejet bevares af myndighederne i henhold til formulerede mål og forskrifter som overdrev. Bevarestilstanden er god. Jydelejet vurderes ikke sårbart, så længe driften med karakter af overdrev bevares ved fortsat afgræsning, udsigtspunkter, fx Aborrebjerg, og stier opretholdes og vedligeholdes.

Bevarelsen af Vandrerhjemmets fysiske form er - for hovedbygningen og fløjens vedkommende - sårbart overfor tilbygninger i forbindelse med fx udvidelse af værelserne med bade-/toiletfaciliteter. For ridepensionen gælder samme forhold.

Fed = beskrivende for dette km.

Unik – **Sjælden** – Repræsentativ – **Egnsspecifik** – **Fungerende** – Autentisk - Historisk kildeværdi **Oplevelsesværdi** – **Identitetsværdi** – Fortællerværdi – **Diversitet** – Homogenitet – **Sammenhæng med naturgrundlag**

Naturgrundlaget

Møns Klint er et storslået klintprofil, hvor hvide flager af kridt, skudt op i spir og tinder, når højder på over 100 meter. De mægtige, hvide kridtflager gør Møns Klint dramatisk og imponerende, og klinten er blandt Danmarks vigtigste geologiske lokaliteter. Klintens dramatiske udseende skyldes, at de store opskudte flager af skrivekridt veksler med løse istids-sedimenter, som lettere eroderes og derfor fremstår som dale, de såkaldte ”fald”. Kridtflagerne danner markante rygge, som kan følges i landskabet bag klinten.

Skrivekridtet, der danner Møns Klint og som ligger lige under moræneleret i landskabet bag klinten - fx Høvblege og Jydelejet – er opstået ved, at kalkskaller fra mikroskopiske dyr og planter er aflejret på bunden af et tropisk hav, som dækkede det meste af Nordeuropa for 75 millioner år siden, i Kridttiden.

Sidste istids store gletschere fik med ubegribelig kraft fat i skrivekridtet og skubbede det op fra undergrunden i ca. 100 meter tykke kridtflager. Høje Møn består af 20-30 sådanne kridtflager. Det vil sige, at selvom selve skrivekridtet er omkring 70 millioner år gammelt, er opskubningen under 100.000 år gammel.

Selve klinten blev først dannet, da Stenalderhavet skyllede ind og begyndte at erodere landet. Erosionen pågår stadig og fremkalder jævnligt store skred i klinten.

Landskabets hovedtræk

Landskabet domineres af den dramatiske klint, den lange vej fra klintekanten og ned til den smalle strand, hvor det hvide kridt lyser skarpt på en solskinsdag og giver havet nærmest kysten en smuk lysegrøn farve. Ovenfor klinten er landskabet meget bakket, og visse steder står kalken frem direkte i overfladen.

Nede fra stranden kan man studere klintens opbygning, der er en karakteristisk vekslen mellem fremstående kridtflager – næser – og lavere partier – fald – der består af ler og sand. I kridtet findes flintesten i tynde lag. De ses som mørke linier og viser, hvordan isen har presset og foldet lagene af skrivekridt

Hotel Store Klint ligger i en landskabelig lomme omgivet af træer og højere terræn. I skoven omkring hotellet ligger mange gravhøje, og disse forstærker oplevelsen af det i øvrigt meget levende landskab, som skoven udgør. Terrænet veksler mellem dybe slugter, bakkekamme og højedrag. Højene og de øvrige kulturhistoriske spor, som fx Timmesøbjerg, udgør et dramatisk landskab.

Skoven er opdelt i mange, navnegivne haver.

Ved Jydelejet udgør Aborrebjerg en landskabelig formation med stor højde ligesom Timmesøbjerg, men i kontrast til Timmesøbjergets lukkede rum i skoven, ligger Aborrebjerg med åben udsigt og vidde.

I dalstrøget Jydelejet findes en helt speciel flora og fauna i kraft af områdets undergrund samt lysåbne og tørre karakter, der tilsammen giver en artsrig vegetation af urter, orkideer og spredt bevoksning af buske og træer.

Benævnelsen *overdrev* stammer fra en tid, hvor landsbyerne havde fælles arealer til græsning langt væk fra engene og de dyrkede jorder. Husdyrene blev sendt ud på overdrevet. Begrebet overdrev stammer egentlig herfra, men siden er ordet blevet til betegnelsen for en naturtype.

Vandrerhjemmet ligger ved Hunosø, som har en randbeplantning af træer. Denne træbeplantning giver sammen med træerne mellem vandrerhjemmet og Langebjergvej oplevelsen af, at stedet ligger i skoven, til trods for at der kun er tale om smalle skovstykker. Træbeplantningen har høj landskabelig værdi for stedet og sammenknytter vandrerhjem, ridepension og sø på bedste vis.

Kulturhistoriske hovedtræk

Fænomenet ”Den Årlige Udflugt til Møns Klint” bredte sig fra begyndelsen af 1800-tallet.

Opdagelsen af dette turistmål skyldtes både oplysningstidens forskningsiver og naturromantikens sværmerier. I løbet af 1800-tallet blev Møns Klint et af guldaldermalernes mest yndede motiver.

Med turismens demokratisering gennem 1900-tallet kom også folket på udflugt til Møns Klint – og fra 1960'erne var privatbilismen i udpræget grad medvirkende til udbredelsen af turismen ved klinten.

Fra 1700-tallets slutning begyndte oplysningstidens forskere at interessere sig for klintens karakter, eksempelvis magister J.A. Dyssel, der i 1756 skrev artiklen ”Tilforladelig efterretning om det Navnkundige Forbjerg Møens Klint”.

Skriveriet gjorde Klinten kendt i elitære kredse, og mens borgerskab og kunstnere i begyndelsen af 1800-tallet gjorde rejser til det store europæiske udland, blev Møns Klint den hjemlige eksponent for naturdramatik. Klinten blev et yndet motiv for danske guldaldermalere.

I kunstnernes fodspor kom borgerskabet fra København og Hamborg sejlene med dampskib. De så Klinten fra søsiden og indlogerede sig på Hotel Store Klint. Foreninger fra Lolland-Falster og Sydsjælland tog med færgen på endagsudflugter fra tidlig morgen til sen aften. Undervejs på udflugten var der stop langs kysten for at drikke kaffe, f.eks. på Søvang på Bogø.

Efter 1.verdenskrig skiftede transportmidlet til bil og rutebil. Langs klinten og i området syd for klinten opstod pensionater, som husede ferierende gæster. Pensionaterne var indrettet i store bygninger med haver i tidstypisk stil for 1930'erne. Husene blev senere brugt som feriekolonier, bortset fra enkelte som Hunosøgård og Klintholm Søbad.

I en periode efter anden verdenskrig, hvor feriemønstret ændrede sig til fordel for charterturisme til udlandet, svandt klintens popularitet som feriemål. Men i løbet af 1960'erne blev Møns Klint gjort til et folkeligt udflugtsmål af klintens indehaver, godsejer C.C. Scavenius. Møns Klint blev anlagt som turistcenter med cafeteria, udstillinger, dyrehold og legeplads. Det gamle Hotel Store Klint og pensionen, Hunosøgård, blev moderniseret. Camping Møns Klint fik tre stjerner, og Klinteskoven blev udstyret med afmærkede stier og ridestier. I Jydelejet blev der anlagt slalombakke, løjper og skilift. Hermed blev der skabt rige muligheder for at tiltrække en meget bred målgruppe.

Frem til 2005 har besøgende ved Møns Klint kunnet forfriske og forlyste sig på Store Klint, inden de har forladt stedet via den krogede og stejle grusvej, der fører ud ad Klinteskoven. De røde bomhuse af træ, hvor Scavenius opkrævede bompeng, markerer begyndelsen og slutningen på Klintekongens rige. Bomhusene står stadig som markante symboler på udflugt til Møns Klint i godsejer C.C. Scavenius' tid.

I 1973 begyndte forhandlingerne med staten om salget – og dermed fredningen af Møns Klint. Der var mange komplikationer desangående, men i 1992 havde staten købt og fredet hele klinten samt Jydelejet, Høvblege og Mandemarke Bakker.

Jydelejet og Høvblege fik den mest restriktive fredning, hvilket bl.a. indebærer forbud mod gødskning og sprøjtning. Områderne fremstår som kulturlandskaber i form af overdrev, som vi kender dem fra guldalderens skildringer. Overdrevene fremkommer ved driftsformen, som først og fremmest består af græssende kvæghold.

Navnet ”Jydelejet” beror, ifølge geologen Hintze, på en skrivefejl. Det egentlige navn er Glidlejet. Efterleddet, -lejet, fortæller, at der er tale om et fiskerleje, og at navnet egentlig mere er relateret til kysten, end til overdrevet. De jævne dele af Jydelejet har gennem tiden været opdyrket og brugt som fælles græsningsareal. På Møn har overdrevene spillet en særlig rolle, idet sædskiftet ikke tillod græsning i brakmarken efter midsommer. Jydelejet repræsenterer således et kulturlandskab fra tiden før udskiftningen.

Jydelejet har i de senere årtier fungeret som udflugtsmål –både for naturoplevelsens skyld og for kulturelle tiltag, fx i forbindelse med Sankt Hans.

Bygningshistorie

Klintepavillonen blev opført i 1895, som afløser for et ruf, dvs. et overdækket traktørsted. Pavillonen blev udbygget to gange omkring 1930, hvor den åbne veranda blev lukket med glasvinduer. I 1970 blev pavillonen udstyret med et moderne selvbetjeningscafeteria, som byggedes udenom den gamle pavillon. Derved bevaredes pavillonens indre med spisesal og vægmalerier af Møns Klint. Pavillonen var en integreret del af det leben, der udspillede sig omkring fænomenet ”Udflugt til Møns Klint”.

I 2005 blev Klintepavillonen nedrevet, og i 2006 opføres et moderne formidlingscenter ved siden af Hotel Store Klint. Centret åbnes i 2007.

I 1910 opførtes nuværende Hotel Store Klint, men allerede fra år 1900 har der på dette sted ligget et hotel med navnet, Store Klint. Hotellet, der kun har været beboet i sommerhalvåret, fungerede som sådan frem til 2002.

Hotellet bevares og vil i det kommende formidlingscenter huse blandt andet skoletjenesten.

Hunosøgård var avlsgård under Klintholm og blev om sommeren også benyttet til pensionat. I løbet af sommeren 1913 brændte gården. Af en avisreportage fra Møns Folkeblad fremgår det, at der på avlsgården var indlogeret københavnske gæster, som dog alle undslap ilden. Gården brændte ned til grunden, og så stod værterne med det problem, at der manglede værelser til de gæster, der havde booket sig ind. Artiklen forudser, at Hotel Hunosøgård nu endelig ville få en tiltrængt udvidelse – hvilket blev til den toetagers bygning i rød tegl, der i dag udgør vandrerhjemmet.

Fra omkring 1900 har der vest for bygningskomplekset været opstillet en traktørpavillon nede ved søen for sommergæster. Pavillonen bliver senere flyttet væk fra søen op til gården. Den gamle pavillon befinder sig nu nordøst for bygningskomplekset i en rødmalet træbygning. Der har været afholdt fester i pavillonens festsal, bl.a. skoleafslutninger for Magleby Realskole. Den rødmaledede træbygning huser i dag ridepension.

Hunosøgård er formodentlig opkaldt efter voldstedet Huneborgen, undersøgt af Nationalmuseet i 1911.

Ved undersøgelsen fandtes rester af en middelalderlig bindingsværksbygning.

Arkæologi

Klinteskoven øst for Klintholm huser en af landets højeste koncentrationer af mindre, fredede gravhøje fra oldtiden. Højene er ikke daterede, da de ikke er udgravede, men form og størrelse gør det sandsynligt, at de stammer fra Yngre Bronzealder, og at de rummer urnegrave. Omkring 100 høje findes i denne del af skoven. Udover Bronzealderhøjene findes der også en langhøj fra Bondestenalderen, helleristninger fra Bronzealderen samt nogle bautasten, sandsynligvis fra Jernalderen. På Timmesøbjerg findes et voldanlæg, der kan være et forsvarsværk fra Yngre Jernalder, og i Klinteskoven er der også spor efter højryggede agre fra Middelalderen.

Arkitektur

Hotel Store Klint er bygget i 1910 som en parafrase over en herregårdshovedbygning med symmetrisk, nyklassicistisk stilinspiration. Bygningen står grundmuret med høje blændingsfelter, der indrammer stueetagens og 1.sals vinduer. På bagsiden brydes vinduernes gennemgående brystningshøjde af et sæt vinduer, der i stedet følger trappens reposer.

Hoveddøren er med rundbuet stik og placeret i nordgavlen med stor trappe op til huset. I den modsatte ende er bygget en havestue. Tagets noget usædvanlige facon - som en mellemting mellem en mansard og et helvalmet tag - synes at være oprindelig, mens de franske altaner er tilføjet senere

som en udvidelse af de oprindelige kviste. Tag og kviste tynger den samlede arkitektoniske helhed – men giver udsigt til havet.

Møn Klints Vandrerhjem, det tidligere pensionat Hunosøgård, er sammensat af flere bygninger, der hver især er meget forskellige. Hovedbygningen er en rødstensbygning med en kort sidefløj og tidstypisk, lettere svejtserinspireret stil. En guldpuddet fløj har et lidt tungere udtryk med et stort valmet tag – den er givet en rest af den avlsgård, der brændte. De to bygninger er forbundet af en glasbygning fra 1960'erne, bygget i den tids byggestil.

Hestepensionen, der ligger for sig selv har stiltræk tilfælles med hovedbygningen. Hestepensionen står dog i rødmalet træværk, og den lette detaljering er fint tilpasset den naturskønne beliggenhed.

Ved indgangen til Klinteskoven, ved Geddesø, står et af de små vagthuse med stråtag, ligesom flere af 1700tals-husene i den nærliggende bebyggelse, Karensby, står ganske velbevarede i forhold til deres originale udtryk.